

*Jalmari
Hahl*
HAOMA
ya
ANAHITA

KUSANTOMO
HELMIVYO

Haoma ja Anahita

Jalmari Hahl

Haoma ja Anahita

Kertomus

Kustantamo Helmivyö

Turku 2021

Jalmari Hahl: Haoma ja Anahita

ISBN 978-952-7211-81-6

Alun perin ilmestynyt Otavan julkaisemana vuonna 1900.

Kustantaja: Kustantamo Helmivyö

Valmistaja: BoD – Books on Demand, Norderstedt, Saksa

Lukijalle

“Merkkillinen ilmiö!” aloitti kriitikko ja kirjallisuudentutkija O. E. Kallio Valvojassa ilmestyneen arvostelunsa Jalmari Hahlin esikoisromaanista *Haoma ja Anahita*, jonka Otava oli julkaissut syksyllä 1900. Kallio kiinnitti huomiota teoksen laajuuteen (Juhani Ahon “*Panun* vertainen paksuudeltaan”), mutta ennen kaikkea aihepiiriin: 1100-luvun Persiaan, farsien zarathustralaiseen uskontoon ja sen kielteiseen vaikutukseen, uskonnollisiin näkyihin, “hashisjuhlaan salaperäisessä rotkosalissa”, ylipäättään orientaalisiin ja eksoottisiin maisemiin ja ilmiöihin, joita ei ollut aiemmin eikä oikein sittemminkään suomalaisessa kirjallisuudessa kuvattu.

Haoma ja Anahita kertoo farsioppineesta Haomasta, joka alkaa epäillä zarathustralaisen (kirjassa puhutaan Zoroasterista) uskontonsa oikeutusta, varsinkin kun hän rakastuu nuoreen Anahitaan. Tämä taas toimii Allahille pyhitettynä tuomittujen puolustajana, niin sanottuna kertojattarena. Haoman ja Anahitan rajoja ylittävä rakkaustarina saa kuitenkin traagisen lopun, kun shaahi Melik ihastuu Anahitaan ja haluaa hänet haaremiinsa. Pääjuonen rinnalla kulkee lukuisia sivujuonia.

Kuka sitten oli Jalmari Hahl? Hänen koko nimensä oli Filip Hjalmar Hahl, ja hän syntyi Raudussa Karjalassa 13.6.1869. Hänen isänsä oli lääninrovasti (eli kontrahtirovasti) Anders Hahl. Vuonna 1888 ylioppilaaksi tullut Jalmari Hahl toimi Helsingin yliopistossa kirjallisuushistorian dosenttina vuodet 1909–1929, lisäksi hän oli saksan ja ranskan lehtori Suomalaisessa normaalilyseossa sekä Kansallisteatterin johtaja vuodet 1905–1907, josta toimesta hän joutui eroamaan ankaran ulkoisen painostuksen vuoksi – hän oli nimittäin ohjannut Oscar Wilden dekadentin *Salome*-näytelmän juuri suurlakon aikaan, mitä paheksuttiin kovasti. Ylioppilaskunnan laulajien johtajana Hahl johti kantaesityksiä muutamista Sibeliuksen teoksista.

Hahlin väitöskirja käsitteli italialaisen runoilijan Giacomo Leopardin moraalikäsitteitä. Hahl oli myös ahkera suomentaja, joka käänsi muun muassa Descartesia, Rousseaut, Gabriele d'Annunziota, Flaubertia, Maupassantia ja Alessandro Manzonia sekä Nobelin palkinnon voittanutta, mutta nyttemmin unohdettua Grazia Deleddaa.

Hahl julkaisi myös omia teoksia: kuusi näytelmää, joiden aiheet olivat lähinnä historiallisia, sekä neljä romaania ja kaksi novellikokoelmaa. Hahlin opiskelutovereita olivat muun muassa tulevat sosialidemokraattiset poliitikot Kullervo Manner ja Edvard Gylling, mutta poliittisesti hän suuntautui toiselle laidalle. Etsivän keskuspoliisin osastopäällikkö Eino I. Parmanen oli myös hänen opiskelutoverinsa.

Vuonna 1918 Hahl osallistui Suomen kuningaskuntahankkeeseen pienellä yltiömielisellä kirjasella *Tuleva kuninkaamme*, jossa hän hehkutti Hessenin prinssin sopivuutta suomalaisten johtajaksi. Vain kuningas voisi yhdistää keskenään riitelevät suomalaiset:

Arveluttavin, tuhoisin paheemme on eripuraisuutemme.

Eivätkö kuluneet synkeät sortovuodet ole opettaneet meitä vihdoinkin veljinä liittymään toisiimme?

Eivätkö veljesvihan iskemät, vielä kipeästi kirvelevät haavat täysin ole paljastaneet, mikä meissä on huonoa ja hylättävää, niin että siitä vapautuisimme?

Emmekö vielä ole kypsyneet maailman edessä kumoamaan sitä nöyryyttävää väitettä, että rotumme ei kykene valtiota muodostamaan?

Hahlin teoksista juuri mitään ei enää lueta, vaikka hän oli hyvin perillä aikansa kirjallisuuden virtauksista, ja lisäksi hän tunsi klassikoita. Hahlin omissakin teoksissa näkyvät aikakauden dekadentit ja eksoottiset vaikutteet ja jopa erotiikka, kuten näytelmässä *Kandaules* (1915), jossa Hahl kuvaa Lyydian myyttistä kuningasta. Tämä haluaa näyttää kauniin vaimonsa alasti henkivartijalleen Gygeelle, mutta vaimo ehdottaa miehelle, että Gyges surmaisi joko kuninkaan tai itsensä. Kandaulleen mukaan on nimetty fetissi, jossa ihminen haluaa esitellä puolisoaan alasti toisille.

Eksotiikka kukkii paljaimmillaan ehkä kuitenkin *Haomassa ja Anahitassa*. Romaania ei kui-

tenkaan esimerkiksi suomalaisen symbolismin yleisesityksissä mainita, vaikka se on paikoin kuin *Tuhannen ja yhden yön tarinoista*. Alussa mainittu O. E. Kallio (joka sivumennen sanoen oli selvästi kiinnostunut fantasiasta ja kauhusta, koska tunnisti esimerkiksi Aino Kallaksen *Sudenmorsiamen* lajityypin ja vaikutteet) kritisoi romaania henkilöiden vajavaisesta ja yksituumaisesta kuvauksesta. Lisäksi hän huomauttaa, että *Haoma ja Anahita* ei solahda vaivattomasti mihinkään lajityyppiin: se ei ole Kallion mukaan ”historiallinen sanan tavallisessa merkityksessä, eikä edes suuresti kulttuurihistoriallinenkaan”. Romaani ei ”myöskään ole pelkkä rakkauden romaanin eikä puhdas sie-lutieteellinenkään kuvaus”. Kallio arvelee Hahlin alkuperäisen ajatuksen olleen aateromaanin kirjoittaminen, joskin hän kirjoituksensa lopussa toteaa, että ”jännitystä on niin paljon, että varsinkin nuoriso voi kirjaan halulla syventyä”.

Ehkä kyse on viime kädessä kuitenkin eksoottisesta seikkailuromaanista, yrityksestä palata fantastisen romaanin syntysijoille Lähi-itään?

Jalmari Hahlin kuolema oli erikoinen tapaus. Sydänvaivoista kärsinyt kirjailija sai sairauskoh-tauksen yöllä kadulla kävellessään elokuussa 1929. Häntä ei tunnistettu, koska hänellä ei ollut henki-

löllisyyspaperita mukanaan, ja hänet haudattiin tuntemattomana kuun lopussa Malmin hautausmaalle. Tapaus selvisi vasta, kun kadonnutta Hahlia alettiin etsiä.

Haoma ja Anahita julkaistaan nyt uudestaan osoituksena suomalaisen kirjallisuudenhistorialle harvinaisesta eksotiikasta. Teos on ollut saatavina sähkökirjana, mutta painettuna sitä ei ole aiemmin julkaistu uudestaan.

Juri Nummelin

ENSIMMÄINEN OSA

Ensimmäinen luku

Kaukana pohjoisessa haamoittivat Elbursvuorten lumipeitteiset harjanteet, joille iltarusko levitti leimuavaa purppuraansa. Ylinnä kaikista kohoitti Demavend-huippu jättiläiskeilaansa taivasta kohti. Illan viileä henki kulki läpi luonnon ja ennusti öisen rauhan lähenemistä.

Haoma astui vuoripolkua kotia päin; polun käänteessä hän pysähtyi ja loi pitkän katseen tuonne kauas tarujen kirkastamaan vuoristoon. Ja pyhän kunnioituksen ja aavistuksen tunteet valtasi hänen mielensä. Siellä, Elbursvuorten rosoisilla rinteillä oli taisteltu vanhan Iranin sankari-taistelut; siellä myös liikkui hyvät ja pahat hen-

get. Hartaus täytti Haoman sydämen: hän laski jousensa maahan, kohoitti molemmat kätensä ylös vuorten purppuraa kohti ja huudahti:

— Pyhä, suuri ja ihana olet Ormuzd, Sinä puh-tain, ylevin henki! Vielä silloinkin, kun aurinkosi on väistynyt häijyn Ahrimanin tekoja suosivan yön varjojen taakse, lähetät meille lohduttavan tervehdyses, suloisen iltaruskon, mieliämme viihdyttämään ja uuden armaan päivän tuloa ennustamaan. Vastaanottaos ylistykseni hyvydestäsi ja lempeydestäsi, Sinä maailman ylläpitäjä, Sinä valon puhdas lähde!

Näin lausuttuaan ylistysrukouksensa, nosti Haoma jousen jälleen olalleen ja jatkoi matkaansa. Hän oli väsyksiin asti vuoristossa etsiskellyt saalista. Soma vuorikauris, sirojäseninen ja nopeakulkuinen kuin tunturituuli, oli kyllä sattunut hänen tielleen. Tottuneena kallionlohkareilla joutuisasti liikkumaan, oli hän sitä kauan takaa-ajanut. Kerran jo tämä notkea vuoriston asujan oli pysähtynyt läheiselle kallionkielekkeelle, katsahtaen kirkkaine silmineen takaa-ajajaansa; ja Haoma oli kohoittanut jousensa tähtäämään. Mutta seuraavassa tuokiossa pirteä pakolainen oli nuolena syöksynyt alas kallion rinnettä pitkin ja kadonnut tiheän vuoripensaikon taakse. Hetkisen vaan se vi-

lahdukselta oli näkynyt notkossa; sitten se oli kokonaan kadonnut Haoman katseilta. Ja illan jo laskeutuessa maille mantereille, oli hän päättänyt luopua riistan ajosta ja rotkoasuntoonsa saavuttuansa sinä iltana tyytyä riisiin, leipään, hedelmiin ja vuorikosken kirkkaaseen veteen.

Vuoriston iltahohde vaaleni vaalenemistaan; lumivuorilla levännyt purppura oli vähitellen muuttunut vaaleansiniseksi, sitten sinervänvihreäksi välkkeeksi, kunnes illan harmaa hämy kokonaan verhosi vuoriston. Hieman jouduttaen askeleitaan kulki Haoma edelleen; hän tunsu tarkkaan vuoripolut, sillä monasti hän täällä oli samoellut. Kun Itämaan pikainen pimeä laskeutui maille, puhkesivat lukemattomat tähdet tummalle taivaanlaelle tuikkimaan. Ken olisi nähnyt Haoman korkean, solakan, mutta voimakkaan ja sopusuhtaisesti varttuneen vartalon siinä tähtien himmeässä valossa kulkevan kallioseinien ohi, sypressien ja plataanien keskitse, jousi olalla ja puhdas valkea päähine päässä, olisi helposti luullut häntä joksikin Ormuzdin voimakkaaksi hengeksi, joka varjojen keskeltä karkoitti pois daiveja, Ahrimanin ilkeitä kätyrihenkiä.

Viileä tuuli hiveli Haoman kasvoja ja liehutti hänen tummanruskeita kiharoitaan, jotka aaltooi-

livat esiin hohtavan valkoisen päähineen alta. Nyt kantoi tuulahdus jo hänen sieramiinsa ruusun ja zhasmiinin tuoksuja; tämä ennusti Raghan laakson läheisyyttä. Seuraavassa tuokiossa avautuikin Haoman eteen avara lakeus ja kaukana näki hän lukuisien tulien loistavan tuolta laakson eteläläidalta, Raghasta, Melik shaahin upeasta pääkaupungista. Oikealla, lähempänä vuoristoa, kohosi pitkänkalteva kumpu, jonka huipulla tumma linna kuvasti piirteitään taivaan rantamille. Sieltäkin tuikki muutama tuli. Siellä oli kertojatar Anahitan koti.

Haoma ei jatkanut kulkuaan näille ihmisasunnoille. Hän poikkesi astumaan vasemmalle kapeata polkua pitkin, joka kiemurteli korkeiden kallioseinien välillä ja joka välistä pujahti lyhyeen rotkokäytävään. Vuorikosken kohina rupesi kuulumaan; ei siis Haoman luola-asunto enää ollut kaukana. Hetken vaan hän astui edelleen, niin jo tuli näkyviin vuorikoski, joka voimakkaan jättiläisen viskaamana hopeaharsona kuohahti alas kallion laelta. Kookkaat tummat sypressit kohoilivat sen rannoilla. Alempana, kalliolta syöstyään, vesi riensi vuolaana virtana edelleen ja se teki laaksoon saavuttuaan kaarevan mutkan. Tuuheat plataanit kaunistivat vuorivirran mutkaa, ja kauempana suuret

virran varsilla törröttävät kallionlohkareet näyttivät olevan uljaan vuorivirran siihen muinoin vöyryttämät.

Kosken alalaidalle saavuttuaan luopui Haoma taas jousestaan, paljasti päänsä ja valeli käsiään ja ohimoitaan raittiilla vedellä. Näin puhdisti oikea parsi itseään, ennenkuin metsältä kotia palattuaan astui sisälle asuntoonsa. Pyyhittyään kasvonsa ja kätensä puhtaalla, viittansa taskussa säilyttämällään liinavaatteella, alkoi hän astua rotkoasunnolleen. Puolitiessä tuli Kerivan, hänen suuri vahtikoiransa, häntä vastaan. Lempeä eläin liehutti tuuheata häntäänsä, osoittaen tyytyväisyyttään siitä, että kaivattu isäntä viimeinkin oli saapunut kotia. Ja kun Haoma rotkonsa suulla väsyneenä vaipui istumaan kivilohkareelle, nosti sävyisä kotieläin varovasti leveän kypälänsä hänen polvelleen ja katsahti häneen ymmärtäväisen näköisenä, ikäänkuin olisi tahtonut sanoa: — Terve tuloa, isäntä, vaikkapa myöhään tulet ja riista jäi kotia tuomatta. — Tuo uskollinen rotkovahti oli kiltisti jäänyt kotia, vaikka olikin niin kovin tehnyt mieli seurata herraansa vuoristoon. Haoma tuntui käsittävän uskollisen toverinsa mielen, siitti sen pehmeätä mustaa turkkia ja virkahti:

— Toiste pääset mukaan, ja sitten tuodaan yhdessä saalis kotia.

Haoma nousi kiveltä; Kerivan siirtyi loikomaan rotkoon johtavan solan suulle. Sillä ainoastaan herraltaan luvan saatuaan se seurasi häntä sisälle. Haoma astui lyhyen, kallioseinien muodostaman solan läpi avaraan rotkoasuntoonsa. Ensiksi hän meni katsomaan, paloiko tuli vielä pyhässä kotipesässä. Vasemmalla, rotkon peräseinällä oli syvennys, jonka yläpuolella aukeni kalliohalkeama. Tämän syvennyksen pohjalla oli pyhän tulen sija, ja siinä hohti hehkuva hiilos, josta ohut sinervä savu kohosi ylös halkeamaan. Tällaista pyhää kotitulta jokainen parsi ylläpiti talossaan; se ei saanut parsin asumassa kodissa koskaan sammua. Ainakin piti hiilissä piillä tulikipinöitä, jotka puhallettuina saattoivat synnyttää uuden liekin. Yölläkin täytyi jonkun kodin asujamista hetkeksi hyljätä vuoteensa ja nousta pyhää liettä hoitamaan, siihen puita lisäämään. Ja jos tämä tuli joskus sammui, tiesi se suuren onnettomuuden tuloa.

Kiireisesti Haoma otti lieden viereisestä pinosta sandeli- ja tamariskioksia, latoi niitä pyhän lieden sijalle ja puhalsi niihin hiiloksesta liekin. Kodikkaasti ne risahtelivat, tulikielekkeiden kietoutuessa niiden ympärille, ja nuo jalot puut levitti-

Jalmari Hahlin Haoma ja Anahita on suomalaisen kirjallisuuden historiassa harvinainen eksoottinen romaani, joka sijoittuu 1100-luvun Persiaan. Kirja kertoo farsioppineesta Haomasta, joka alkaa epäillä zarathustralaisen uskontonsa oikeutusta rakastuessaan nuoreen Anahitaan. Tähän ihastuu myös shaahi Melik ja haluaa hänet haaremiinsa.

Oppinut ja seikkailullinen Haoma ja Anahita ilmestyi alun perin vuonna 1900, ja se kiinnitti tuolloin huomiota muun muassa laajuutensa vuoksi. Romaani julkaistaan kuitenkin vasta nyt ensimmäistä kertaa uudestaan. Teoksen ja sen tekijän esittelee Juri Nummelin.

Jalmari Hahl (1869–1929) oli kirjailija, suomentaja, teatteriohjaaja ja kirjallisuushistorian dosentti.

**KUSTANTAMO
HELMIVYÖ**

Kannet: JT-Lindroos | oivas.com

ISBN 978-952-7211-81-6

9 789527 211816